

архитекти и живописци, както градните на Медичите с техните антични статуи били школа за италианските скулптори. Византия имала голям дял в културния подем на средновековна Европа. Византийското влияние се простирало до Франция и Германия; то господствувало на Балканите, особено през епохата на Палеолозите. Кавказ имал своя собствена художествена традиция, но за много неща бил задължен на влиянията, идващи от византийската столица. През седемте века на своето съществуване староперското изкуство придобило характер на напълно самостоятелна школа, но и за него основа с останала Византия с нейните различни местни школи. Би било неправилно да смятаме, че ролята на Византия се е свеждала само до запазването на античната традиция и до предаването ѝ на други страни. Италианските майстори от Възраждането също сменяли античната традиция, но византийците съумели да съхранят външното в античното изкуство. Изобразявайки сцената на Благовещението, италианците влагали в образите на небесния вестител и на Мария възмущащ, затворящ израз, но никога не им се удавало да изразят в спокойно, застаналите фигури онази нравствен подем, онзи етос, който виждаме във византийските мозайки. Италианците по-добре от византийците познавали античния ордер, затова пък византийците го включили в колосалната куполна композиция на храма „Св. София“. Италианците нанстина разработили чистата светлоснянка по-последователно и всестранно от античните майстори. Но византийците особено добре овладели единството на форма и цвят, сливането на светлинни и барелни рефлексни. Големите венециански живописци усвоили някоя от тези художествени способи, изучавайки византийската живопис.

Във всеобщата история на изкуството византийското изкуство е етап, който има свое самостоятелно значение. Вихме могли да го определим като опит да се създаде „романтично изкуство“, без да се отклонява от античните принципи на „изкуството на идеала“. В своите образи византийците влагали страст и чувство, но запазили привързаността си към възвишеното и класическото. Най-добрите византийски майстори се опитали да преодолят елинистическото наследство и да се върнат към гръцката класика. Мозайките в Лафни са по-близо до 5. век пр. н. ерз, отколкото до изкуството на следващите векове.

Но на византийците не достигали смелост и последователност, за да изпълнят тази историческа мисия. Византизмът

зантийското изкуство и особено столничната школа били твърде малко свързани с народа. Във Византия епохът бил слабо развит, литературният език се различавал много от живата разговорна реч. Най-хубавите паметници на столничната школа били откъснати от търсенията на провинциалните школи. Византийците избягвали израз на всичко непосредствено в изкуството, затова пък повечето им творби носят отпечатъка на нещо преднамерено и изкуствено.

Придържайки се към строгата канонизирана традиция, византийците били много плахи в творчеството си. На Запад вече отдавна се извявала свободно индивидуалността на големите майстори. А по това време атонският монах Лионисий наставлявал в един трактат учениците си да рисуват, като копират пронамеренията на „чудесния Панселтин“. Нанстина Поликлет също създавал свой канон, но у древните правилата били средствено за овладяване на природата, а за византийците те станали самоцел. Силното съблюдаване на тържествените обреди и разкошните церемонии убило творчески дух във византийското изкуство. Повествователната охота не могла да освободи византийския роман от стълбената превзетост и маниерност, която била чужда на древнотръпския роман. В някои случаи безразсъдното спазване на традициите добило уродливи форми. Изглежда, че именно по тази причина, поради случайна грешка на византийски копист, предписувал някаква икона, възникнал съвсем безсмисленият тип на Ботородица „Троеръчница“. По силата на навика обаче той бил утвърден и канонизиран.

Художественото творчество във Византия не се обогатявало от постижения в областта на науката. Барелно е, че не се отричали познавателните задачи на изкуството: те били отчасти задоволявани от илюстрираните космографии на Козма Индикоплевст. Но византийският майстор изграждал своя картина на света не въз основа на собствени наблюдения, а по описанията на Библията, като изхождал от тезата, че самата тя била вярно подобие на света. Това обяснявало познавателното ядро на илюстрациите, а изобразенията на реалния свят в миниатюрите на космографията на Индикоплевст все повече се изразждали в условни знаци. В последна сметка всичко това говори, че Византия не е била в състояние да развие плодотворно тъй приживено пазеното от нея антично наследство.